

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ВОЛОДИМИР МОРОЗ

**ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ КРАЙОВОГО
ПРОВІДНИКА ОУН ЗИНОВІЯ ТЕРШАКОВЦЯ
ТА ЙОГО РОДИНИ**

Львівський національний університет ім. Івана Франка та Фонд духовного відродження ім. митрополита Андрея Шептицького провели 4 листопада 2003 р. науково-практичну конференцію “Родина Тершаковців: учений, політик, подвижник національної ідеї”. Головою оргкомітету, натхненником конференції був відомий правозахисник, громадський і політичний діяч Іван Гель, мати якого походила з роду Тершаковців. Після його вступного слова і привітань було виголошено три доповіді, присвячені найвизначнішим представникам родини. Старший науковий співробітник Інституту українознавства НАН України Феодосій Стеблій з’ясував основні моменти життя і творчості дійсного члена НТШ професора Михайла Тершаковця (тема доповіді – “Михайло Тершаковець – педагог, учений, літературознавець”). Доцент Львівського національного університету ім. Івана Франка Олег Павлишин виголосив доповідь на тему: “Григорій Тершаковець – громадський діяч, посол, політв’язень”. Доповідач розповів про одного з найзаслуженіших політиків Галичини міжвоєнного періоду, який докладав максимум зусиль для відстоювання прав українського народу. Третя доповідь була присвячена синові Григорія Тершаковця Зиновієві. Зрештою, сама конференція була організована 4 листопада на вшанування 55-ої річниці з дня його смерті. У доповіді Володимира Мороза, наукового співробітника Центру досліджень визвольного руху, було висвітлено основні моменти життя одного з керівників національно-визвольної боротьби ОУН і УПА майора-політвиховника Зиновія Тершаковця: навчання в Академічній гімназії у Львові, діяльність у Пласті, “Просвіті”, “Соколі” та студентських організаціях, розбудова ОУН на Комарнівщині, публіцистична робота в головному осередку пропаганди при Проводі ОУН, керівництво підпіллям ОУН на Дрогобиччині (1944 – 1945) та Львівщині (1946 – 1948), командування Воєнною округою УПА “Буг” (1947 – 1948).

Надзвичайно цінними були спогади про Зиновія Тешаківця тих осіб, які з ним співпрацювали. Колишній головний командир УПА і голова Проводу ОУН на українських землях Василь Кук розповів про зустрічі з ним на вишколі в Карпатах, під час навчання на факультеті права Люблінського

університету, про роки спільної підпільної боротьби. Виступив на конференції ще один побратим З. Тершаковця – командир львівської Воєнної округи УПА “Буг” полковник Василь Левкович.

Про роль родини Тершаковців у суспільно-політичному і науковому житті України говорили Андріана Огорчак, Тарас Салига, Богдан Якимович, Василь Горинь, Іван Паславський, а також один із найавторитетніших сучасних дослідників боротьби ОУН і УПА – старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України Григорій Дем’ян.

ВОЛОДИМИР В'ЯТРОВИЧ

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИСВЯЧЕНА 60-ТІЙ РІЧНИЦІ З ДНЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ ТА СТВОРЕННЯ АНТИБІЛЬШОВИЦЬКОГО БЛОКУ НАРОДІВ

Конференція поневолених народів Сходу Європи та Азії, що відбулася в листопаді 1943 року в селі Будераж на Рівненщині, стала визначною подією української історії. Представники 12 національностей, які брали в ній участь, прийняли за основу своєї визвольної боротьби висунуте ОУН гасло: “Свобода народам! Свобода людині!” На цій платформі було створено спільний протиімперський фронт поневолених народів. Цей факт свідчить про міжнародне визнання Української Повстанської Армії, яка виступила консолідуючим чинником визвольних рухів цих народів.

20 листопада минулого року у Рівному в рамках відзначення 60-тої річниці згаданої події відбулася міжнародна наукова конференція. Участь у ній взяли як відомі науковці, що займаються темою визвольної боротьби, так і сучасні політики. Учасників форуму вітали представники місцевої влади, голова Проводу ОУН Андрій Гайдамаха, народний депутат Василь Червоний. Наукова частина конференції була присвячена аналізу ідеї фронту поневолених народів у політичній концепції ОУН, розглядові передумов проведення Конференції поневолених народів, діяльності національних відділів УПА. Із доповідями виступили професор Гурій Бухало, дослідники Олег Озимчук, Віктор Матійченко, Володимир В'ятрович та ін. Змістовні виступи й дискусії довкола них сприяли висвітленню незаслужено забутих, проте важливих подій із нашого минулого.

Слід зазначити, що учасниками конференції були також гості з інших держав, зокрема тих, представники яких брали участь у зібранні 60 років тому, – Азербайджану, Грузії, Білорусії. У виступах зарубіжні дослідники зупинялися, в основному, на аналізі сучасної політичної ситуації у своїх країнах, наголошуючи на відновленні російської загрози перед народами колишнього СРСР. Наступного дня всі учасники конференції відвідали с. Будераж, де відбулося урочисте відкриття пам'ятника на місці проведення Конференції поневолених народів.

РОМАН ГРИЦЬКІВ

РІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ ЦЕНТРУ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

27 грудня 2003 року у Львові відбулася перша річна конференція Центру досліджень визвольного руху. На засіданні за участю дослідників та гостей з Дніпропетровська, Запоріжжя, Івано-Франківська, Києва, Львова, Луцька, Рівного, Тернополя і Чернівців було підведено підсумки першого року діяльності Центру, розглянуто проблеми і накреслено напрямки його подальшої роботи.

Конференцію привітали проф. Ярослав Дашкевич і Голова Проводу ОУН Андрій Гайдамаха, а також було зачитано привітання від Голови ЦДВР проф. Володимира Косика та редактора збірника “Ukrainian Quarterly” проф. Володимира Стойка. Усі вони підкреслювали, що діяльність Центру має важливе значення для вивчення української національної історії, зокрема боротьби ОУН і УПА; відзначали, що попри ряд перешкод ЦДВР за перший рік своєї роботи досягнув значних успіхів і встиг заявити про себе двома професійно підготовленими збірниками. Крім того, довкола організації вдалося зосередити молоді дослідницькі кадри та налагодити співпрацю з відомими вченими і науковими установами.

З інформацією про діяльність Центру досліджень визвольного руху та плани роботи на наступний рік виступив Голова Управи Володимир В'ятрович. Він зазначив, що незважаючи на проблеми, пов'язані з відсутністю необхідного досвіду та матеріально-технічної бази, вдалося виконати окремі поставлені на установчій конференції Центру завдання. Так, було налагоджено зв'язок і розпочато співпрацю з дослідниками тематики, науковими та музейними установами в Україні, Польщі, Литві та США. Співробітники ЦДВР брали активну участь в круглих столах і конференціях. Зрештою, у травні 2003 р. спільно з Науковим товариством ім. Т. Шевченка за участю відомих учених (проф. Я. Дашкевича, В. Косика, Ю. Сливки, В. Сергійчука та ін.) було проведено наукову конференцію “Третій фронт у Західній Україні 1939 – 1947 роки”, присвячену українсько-польському конфлікту. Розпочалася робота в одному з найважливіших напрямків діяльності Центру – публікації досліджень і матеріалів з історії ОУН та УПА. В серпні та грудні 2003 р. у світ вийшли перші два числа квартальника “Український визвольний рух”, єдиного спеціалізованого видання з цієї тематики. Було реалізовано і деякі завдання в архівній галузі. Працівники ЦДВР побували в архівах Нью-Йорка та Праги, де виявили і скопіювали важливі матеріали з історії українського визвольного руху.

Під час засідань конференції

Разом з цим В. В'ятрович висловив сподівання, що надалі робота Центру суттєво активізується і набере більш систематичного вигляду. Зокрема, на цей рік заплановано проведення наукових форумів, присвячених 75-тій річниці ОУН та 60-тій річниці УГВР, організації міжнародної наукової конференції "Боротьба народів Центральної і Східної Європи з тоталітарними режимами в ХХ ст.". Також продовжуватиметься реалізація започаткованих проєктів – написання Д. Куделею монографії про ОУН на Дніпропетровщині та підготовка М. Романюком "Повстанського мартиролога Бродівщини".

В основній частині конференції відбулося обговорення актуальних проблем дослідження і популяризації історії українського визвольного руху. Зокрема, Ігор Марчук у доповіді про методикку вивчення джерел з історії ОУН та УПА зосередився на проблемі розшифрування та ідентифікації підпільних документів. При обговоренні цього питання присутні погодилися, що зашифровані документи, а також численні недостовірні матеріали радянського походження суттєво ускладнюють дослідницьку роботу. Проте значно більшою перешкодою вивченню минулого є недоступність значного комплексу матеріалів, що знаходяться в архівах СБУ. Дискутантні вирішили, що для подолання цих проблем необхідно скласти повний реєстр усіх відомих шифроключів та псевдонімів, а при опрацюванні документів застосовувати критичний підхід і комплексний аналіз. Водночас для отримання доступу до потрібної інформації треба використовувати всі можливості діючого законодавства.

Наступні доповідачі Нестор Мизак і Михайло Романюк звернули увагу присутніх на специфіку регіональних досліджень українського визвольного руху. На їхню думку, дослідження локальної історії та діяльності місцевих героїв є необхідною умовою цілісного вивчення тематики. Вони переконані, що такі дослідження, крім того, що мають будуватися на співставленні архівних матеріалів різного походження з даними, отриманими зі свідчень, обов'язково повинні на прикладі регіонів відображати загальні процеси. Повністю погодившись із висловленими думками, учасники дискусії зауважили, що існує нагальна потреба координації роботи між краєзнавцями та налагодження обміну матеріалами між ними. Було вирішено створити при ЦДВР базу даних про дослідників і централізоване збирання всіх наявних матеріалів або їх копій.

Джерелам, тематиці та особливостям дослідження історії націоналістичного руху міжвоєнного періоду присвятили свої доповіді Володимир Муравський та Микола Посівнич. Молоді науковці представили ґрунтовний огляд матеріалів про УВО та ОУН, що знаходяться в архівах України, Чехії та Польщі. Під час обговорення присутні зробили висно-

вок, що діяльність українських націоналістів у 1920 – 1939 роках поки що залишається маловивченою. Попереду залишається ще багато роботи, насамперед у справі введення в науковий обіг нових джерел.

На проблемах і перспективних напрямках вивчення історії УПА та пов'язаних із цим завданнях ЦДВР зосередився Роман Грицьків. Доповідач підкреслив, що, на відміну від поширеної сьогодні тенденції до написання узагальнюючих робіт про УПА, набагато важливішою буде конкретизація тематики досліджень. Саме тому одним із першочергових завдань Центру є глибоке висвітлення окремих аспектів історії ОУН і УПА (структури, персоналій, побуту і т. п.), а також вивчення їх статистичних, соціологічних, психологічних та інших моментів діяльності українських націоналістів. На думку Романа Грицьківа, успішність реалізації цього завдання забезпечать: систематизація історіографічного процесу, розширення джерельної бази, суттєве збагачення методологічного арсеналу, а також подолання характерних комплексів – політичного упередження і закритості щодо аналітичних пошуків. Висловлені міркування учасники форуму доповнили слушною думкою про необхідність започаткувати дискусію довкола сучасних концепцій історії УПА.

Інформацію про досягнення, проблеми та перспективи в роботі музейних установ із матеріалами, що стосуються боротьби ОУН і УПА, подали Степан Лесів, Ігор Селецький, Микола Посівнич, Олександр Сич, Ігор Марчук, Олександр Дарованець, Олег Вітвіцький та В. Пригайко. Під час обговорення цього питання було наголошено, що для популяризації нашого героїчного минулого між ЦДВР і музеями необхідно налагодити координацію і співпрацю. У цьому плані співробітники Центру повинні забезпечити науково-методологічний бік роботи музеїв. Вони повинні проводити підготовку інструкторів та екскурсіводів, систематично організовувати на місцях семінари і конференції, долучитися до розробки маршрутів екскурсій. Водночас має створюватися реєстр матеріалів про ОУН і УПА, що знаходяться в музейних фондах.

У цілому Перша річна конференція ЦДВР поставила перед організацією три нагальні завдання: систематизації і вдосконалення дослідницької роботи; налагодження чіткої координації між дослідниками та установами, що вивчають ОУН і УПА; активної участі у процесі популяризації історії українського визвольного руху. Проведений форум засвідчив, що за перший рік діяльності Центр досягнув відчутних успіхів. І хоча бракувало можливостей і послідовності, все-таки відчувається, що після проведення необхідних організаційних змін він вийде на якісно новий рівень свого розвитку.

ДМИТРО КУДЕЛЯ

18 лютого 2004 року на 39-му році пішов з життя Дмитро Куделя – справжній патріот, історик, науковий співробітник Центру досліджень визвольного руху. Ще з кінця вісімдесятих років минулого століття він став активним учасником процесів національного відродження на Сході України, у 1989 р. першим підняв у Дніпропетровську синьо-жовтий прапор, згодом став співтворцем та активістом місцевої організації Конгресу Українських Націоналістів, висвітлював проблеми молодой української держави на сторінках місцевої преси.

Активною дослідницькою роботою Дмитро почав займатися ще на початку 1990-х років під час навчання на історичному факультеті Дніпропетровського державного університету. Темою його зацікавлень стала історія українського визвольного руху ОУН та УПА. Він першим узявся за дослідження діяльності націоналістичного підпілля на Дніпропетровщині в роки Другої світової війни. Результатом кількарічної роботи стало віднайдення унікальних архівних матеріалів, численні записи спогадів підпільників, наукові та публіцистичні статті, які були для більшості справжньою сенсацією. Адже Дмитро у своїх публікаціях, опертих на багату джерельну базу, відобразив активну участь підпілля ОУН Дніпропетровщини в боротьбі за незалежність України. Завдяки його роботі із забуття повернуто імена сотень героїв цього краю, що боролися в лавах націоналістичного руху проти сталінського та гітлерівського режимів. Статті Дмитра аргументовано спростували міф про боротьбу ОУН як суто західноукраїнське явище, оприлюднивши факти діяльності організації на теренах Дніпропетровщини та боротьби тамтешніх жителів у складі Української Повстанської Армії.

Дмитро Куделя став одним із засновників Центру досліджень визвольного руху, був активним членом організації: брав участь у наукових конференціях, круглих столах, готував публікації, допомагав молодим

науковцям в їх дослідницькій роботі. З початку 2003 року він розпочав реалізацію масштабного наукового проекту видання праці про діяльність Організації Українських Націоналістів на Дніпропетровщині. До книги мали увійти матеріали його більш як десятирічної праці. У підготовленому Дмитром покажчику до книги подано вісімсот вісімдесят прізвищ дніпропетровців, що мали зв'язки з підпіллям. На жаль, робота над книгою була перервана раптовою смертю. Моральним, науковим та патріотичним обов'язком колег Дмитра стало тепер завершення та видання його праці. Переконані, що ця робота не тільки висвітлить героїчні сторінки минулого, але й відкриє нам невтомного патріота і скрупульозного історика Дмитра Куделю.

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

оголошує

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ

**присвячений 75-тій річниці створення
Організації Українських Націоналістів**

ТЕМАТИКА РОБІТ

Діяльність Організації Українських Націоналістів та пов'язаних з нею військових, політичних та інших формацій (у тому числі військові та політичні аспекти, медичне забезпечення, особливості будівництва повстанських кривок, повстанське мистецтво).

Роботи надсилати організаторам **не пізніше 31 липня 2004 р.** на адресу:
вул. Гната Хоткевича 62/34, Львів, 79070. З позначкою "на конкурс ЦДВР".
E-mail: cdvr@ukr.net, gryvul@ukr.net

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ

Обсяг робіт – не менше 5 сторінок друкованого тексту А4 (розмір шрифту 14, Times New Roman, 1 інтервал, поля 20 мм).

Роботи надсилати роздрукованими в 1 примірнику і, бажано, в електронно-му вигляді на дискеті А4, диску CD-R/ CD-RW або електронною поштою.

УЧАСНИК КОНКУRSУ ПОВИНЕН ЗАПОВНИТИ АНКЕТУ ЗА ПУНКТАМИ:

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Назва та адреса установи, у якій навчається автор.
3. Факультет, курс, спеціальність.
4. Прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника (вказувати не обов'язково).
5. Контактна адреса автора, телефон, електронна адреса.

ПЕРЕМОЖЦЯМ КОНКУRSУ ВСТАНОВЛЕНО ГРОШОВІ ВІНАГОРОДИ У РОЗМІРІ:

- Перша премія – 600 грн.
- Друга премія – 300 грн.
- Третя премія – 200 грн.

Найкращі роботи будуть також відзначені цінними подарунками та опубліковані у науковому збірнику Центру досліджень визвольного руху.

Результати конкурсу будуть оголошені до 31 серпня 2004 р. у газеті "Шлях перемоги".